

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

УДК 341

Марченко О. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

Мирошніченко Ю. А.,

*магістрант юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В КРАЇНАХ ЄС

SOME ASPECTS OF LEGAL REGULATION OF AGRICULTURAL EXPORT AND IMPORT IN EU COUNTRIES

У даному дослідженні розглядається питання імпорту та експорту сільськогосподарської продукції до ЄС та за його межі з використанням експортно-імпортних ліцензій, які є засобом адміністративного контролю торгівлі ЄС з іншими країнами. Проаналізовано зарубіжний досвід щодо імпорту та експорту сільськогосподарської продукції, а також нормативно-правову базу, яка регулює питання даної сфери.

Ключові слова: імпорт, експорт, сільськогосподарська продукція, експортно-імпортні ліцензії, захисні заходи.

В данном исследовании рассматривается вопрос импорта и экспорта сельскохозяйственной продукции в ЕС и за его пределы с использованием экспортно-импортных лицензий, которые являются средством административного контроля торговли ЕС с другими странами. Проанализированы зарубежный опыт по импорту и экспорту сельскохозяйственной продукции, нормативно-правовая база, регулирующая вопросы данной сферы.

Ключевые слова: импорт, экспорт, сельскохозяйственная продукция, экспортно-импортные лицензии, защитные меры.

This study examines the issue of import and export of agricultural products to the EU and beyond, using export-import licenses, which are the means of administrative control of EU trade with other countries. The foreign experience in import and export of agricultural products, as well as the legal and regulatory framework regulating the issue, is analyzed.

Key words: import, export, agricultural products, export-import licenses, protective measures.

Постановка проблеми. Необхідність уніфікації регулювання торгівлі сільськогосподарською продукцією з іншими країнами згідно з засадою преференції зумовило запровадження спільної системи підтримання внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію. Охорона Внутрішнього ринку ЄС від конкуренції з боку дешевших імпортованих продуктів, а також підтримка експорту дорожчих продуктів із держав-членів ЄС на світові ринки – саме в цьому полягає сутність засади преференції.

Імпортні мита, а також засоби нетарифного регулювання вважаються важливими елементами впливу на імпорт сільськогосподарської продукції. Одним із інструментів регулювання імпорту сільськогосподарської продукції є забезпечувальні застереження, головним завданням яких є обмеження чи припинення імпорту сільськогосподарської продукції, яка може призвести до серйозних негативних наслідків на Внутрішньому ринку ЄС.

Експортні доплати використовуються для прискорення експорту сільськогосподарської продукції з ЄС. Завданням експортних доплат є збільшення конкурентоздатності сільськогосподарської продукції, яка виготовляється в ЄС та на світових ринках,

а також заохочення виробників до експорту надлишкової сільськогосподарської продукції.

Експортно-імпортні ліцензії є засобом адміністративного контролю торгівлі ЄС з іншими країнами, і саме на них ґрунтується імпорт і експорт сільськогосподарської продукції в країнах ЄС. За допомогою таких ліцензій можна визначити обсяги та строки чинності експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в країнах ЄС. Для отримання детальної інформації як на рівні ЄС, так і на рівні держав-членів про розміри планованих торговельних операцій, що дозволяє планувати застосування відповідних інтервенційних засобів впливу на ринки сільськогосподарської продукції в країнах ЄС, здійснюється ліцензування експортно-імпортованих операцій.

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності дослідження цільового призначення захисних засобів експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в країнах ЄС для використання в господарській практиці України.

Ступінь розробленості проблеми. Питання експорту та імпорту розглядало багато вчених, а саме: Аракелян М.Р., Вишняков О.К., Казимирик Р.Р., Павленко І.І., Грицьак І.А., але, незважаючи на результати досліджень вищеназваних науковців, сутності

та цільового призначення захисних заходів експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в їхніх роботах не висвітлено, що викликає необхідність розглянути це питання.

Метою даного дослідження є визначення основних захисних заходів імпорту та експорту сільськогосподарської продукції, а також їх цільового призначення.

Виклад основного матеріалу. З точки зору Р.Р. Казимирика міжнародна торгівля – це первинна форма міжнародних економічних зв'язків, що являє собою обмін товарами, послугами між державно оформленими національними господарствами, тобто між державами, але в даному дослідженні ми розглядаємо міжнародну торгівлю як сферу міжнародних товарних відносин, як специфічну форму обміну продуктами праці (товарами і послугами) різних країн, яку утворюють два зустрічних потоки товарів і послуг: експорт та імпорт [1, с. 218].

Регулювання експорту товарів з країн ЄС до інших країн поширюється на всі промислові та сільськогосподарські товари, і ця норма закріплена Регламентом від 19 жовтня 2009 року № 1061/2009 «Про загальні правила для експорту». Керуючись принципом СОТ щодо свободи експорту, на якому базується регулювання експорту, необхідно зазначити, що саме цей принцип допускає обмеження щодо якості захисних заходів [2].

Саме ці заходи використовуються для попередження або усунення критичної ситуації, яка може бути викликана браком найважливіших товарів, для виконання міжнародних зобов'язань, взятих на себе ЄС чи всіма державами-членами, зокрема щодо торгівлі сировинними товарами або в інших випадках, коли цього потребують інтереси ЄС. Вони можуть обмежувати експорт із деяких регіонів ЄС або імпорт до деяких країн, причому вони не можуть стосуватися товарів, які вже прямують до кордонів ЄС [3, с. 115].

Заходи щодо кількісних обмежень експорту запроваджуються Радою за поданням Комісії, а у невідкладних випадках – Комісією. Перед їх запровадженням та в період дії заходи обговорюються консультативним комітетом на предмет їх запровадження, продовження чи припинення. Комітет, який складається з представників держав-членів та представника Комісії як головуючого, збирається якнайшвидше в міру необхідності. Комісія може запровадити нагляд за експортом окремих видів товарів перед запровадженням захисних заходів на базі інформації від країн-членів про економічну та комерційну ситуацію.

Рішенням Ради запроваджуються кількісні обмеження, які є захисними заходами експорту. Одним із таких видів захисного заходу є обмеження експорту обсягами, які існували до виникнення певної критичної ситуації. Для запровадження того чи іншого захисного заходу Комісія впродовж 12 робочих днів має звернутися до Ради з пропозицією щодо заходів, а заходи повинні бути запроваджені Радою [4, с. 201].

Експорт товарів «подвійного призначення» (ті товари, які використовуються для цивільних і

військових дій, а також програмне забезпечення та програмні технології, культурні цінності та деякі інші товари) регулюється спеціальними правилами [5].

У сфері регулювання торговельного права ЄС знаходяться також питання гармонізації державами-членами підтримки експорту до третіх країн, експортних субсидій (Угода СОТ про субсидії і компенсаційні заходи), пільгового державного експортного кредитування та страхування [6].

Особливі правила експорту з ЄС можуть передбачатися угодами ЄС з третіми країнами.

З приводу регулювання імпорту товарів із держав, які не є членами ЄС, то таке регулювання поділяється на тарифне та нетарифне.

Тарифне регулювання побудовано на наступних принципах митного союзу між державами-членами ЄС:

- скасування митних платежів між державами-членами;
- розвиток торгівлі з третіми країнами;
- урахування потреб ЄС щодо постачання сировини та напівфабрикатів;
- забезпечення раціонального розвитку виробництва і розширення споживання в межах ЄС.

Тарифне регулювання щодо третіх країн має свій інструмент, ним є Єдиний митний тариф (який діє з 1 січня 1988 р.). Його створено на базі Комбінованої номенклатури, яка, в свою чергу, побудована на міжнародній Гармонізованій системі опису і кодування товарів. Ставки мита встановлюються та змінюються Радою. Для зручності користувачів запроваджено Інтегрований тариф (TARIC), за допомогою якого можна ознайомитися з поточним станом митного тарифу з урахуванням диференціації мита, а також переглянути інформацію стосовно всіх інших заходів торговельної політики ЄС щодо всіх товарів тарифної номенклатури [7, с. 134].

З приводу нетарифного регулювання імпорту до ЄС хотілося б зазначити, що його правила є інструментом захисту внутрішнього ринку ЄС, торговців та виробників ЄС. Головною відмінністю від тарифного регулювання є те, що нетарифне регулювання має оперативний характер, який проявляється в захисних заходах і використовується на відповідь конкретних дій, які порушують інтереси ринку ЄС в цілому та його учасників, які є резидентами ЄС.

Захисні заходи мають наступну класифікацію:

1. У залежності від інструменту протидії:
  - захисне мито;
  - кількісні обмеження;
  - адміністративні дозволи.
2. За об'єктом протидії:
  - антидемпінгові заходи;
  - антисубсидійні заходи;
  - заходи проти імпорту, що завдає шкоди, та «зростаючого» імпорту;
  - заходи проти іноземних торговельних бар'єрів [7, с. 382].

Більш детально хотілося б зупинитися на захисних заходах за об'єктом протидії.

Першими за об'єктом протидії зазначаються антидемпінгові заходи, сутність яких полягає в

запровадженні антидемпінгового мита, розмір якого визначається спеціальними правилами, за якими можуть змінюватися ставки тарифу на різні категорії товарів. Регламент Ради ЄС 384/96 зазначає, що антидемпінгове мито застосовується лише у випадку демпінгу, коли у країні експортера ціна на будь-яку категорію товару є нижчою за нормальну ціну, але таке мито може і не застосовуватися, це відбувається лише в тому випадку, коли експортер-виробник добровільно зобов'язується підвищити ціни на товар [7, с. 101].

У разі коли імпорт товарів до ЄС демпінговий, Комісія вводить попереднє антидемпінгове мито на період 6 або 9 місяців, про що зазначається в Офіційному віснику ЄС, але дію такого мита може бути призупинено строком до 9 місяців, після чого дія такого мита або поновлюється, або припиняється.

Наступним видом захисних заходів є антисубсидійні заходи, сутність яких полягає у компенсації прямого чи непрямого субсидування виробництва, виготовлення, експорту або транспортування будь-яких товарів, випуск яких у вільний обіг тягне за собою заподіяння шкоди ЄС. Такі заходи регулюються Регламентом 2026/97 про захист проти субсидованого імпорту [8, с. 516].

Субсидія розглядається лише в тому випадку, коли її надає держава, з якої походить товар, або та країна, з якої експортується товар до ЄС. Субсидування вважається державним, якщо надається урядом або будь-якими органами публічної влади на території країни походження або експорту товару.

Субсидування має надавати перевагу та здійснюватися у формі фінансового вкладення в державі походження або експорту товару, тобто, коли:

а) має місце пряме переведення коштів (грант, позика, придбання акцій тощо), приховане пряме переведення коштів або відповідальності (наприклад, гарантія позики);

б) податок, який має справлятися, не справляється або не збирається (наприклад, податковий кредит як стимулюючий фіскальний захід);

в) на пільгових умовах надаються товари і послуги;

г) для забезпечення вищезазначених дій має місце фінансування чи гарантування приватних фондів або управління ними, тоді як при нормальних умовах таке забезпечення мало б здійснюватися безпосередньо публічною владою, причому така практика, всупереч реальному підходу, відрізняється від тої, якої зазвичай дотримуються публічні влади [8, с. 518].

Окрім переваги, субсидування має надавати вигоду. Виділяють наступні критерії вигоди для одержувача субсидії:

а) у разі внесків до статутного капіталу вони не відповідають звичайній практиці приватного інвестування на території країни походження або експорту товару;

б) у разі позики є різниця у платі за неї порівняно з платою, яку одержувач мав би зазвичай сплатити на ринку комерційних позик;

в) у разі гарантії позики є різниця у платі за отриману позик порівняно з платою, яку одержувач мав

би зазвичай сплатити на ринку комерційних позик, якби не було гарантії з боку органу публічної влади;

г) винагорода за державну поставку товарів чи послуг є меншою або винагорода за державну закупку товарів є вищою за адекватну винагороду, тобто за таку, яка відповідає умовам ринку в країні поставки чи закупки або в іншій країні, або умовам світового ринку (ціна, якість, доступність, ліквідність, перевезення тощо) [8, с. 518].

Ще одним із видів заходів нетарифного регулювання є заходи проти імпорту, що завдає шкоди, та «зростаючого» імпорту. Заходи проти імпорту є оперативною відповіддю на ситуацію, коли імпорт певного товару зростає настільки за кількістю та/або за своїми умовами, що спричиняє чи загрожує спричинити серйозної шкоди виробникам Співтовариства. Такий вид заходів здійснюється за загальними правилами, і, в свою чергу, є поділ на загальні та спеціальні [9, с. 103].

Загальні правила застосовуються щодо нетекстильних товарів походженням із будь-якої країни. Заходами проти імпорту, що завдає шкоди, та «зростаючого» імпорту є «наглядові заходи» та «захисні заходи». Цим заходам можуть передувати спеціальні інформаційно-консультативна процедура та процедура розслідування.

Інформаційно-консультативна процедура являє собою процедуру, яка зобов'язує держав-членів ЄС інформувати Комісію про потребу використати процедуру розслідування або нагляду. Таку процедуру здійснює Консультативний комітет у складі представників держав-членів і відповідно представника Комісії. До функцій Комітету відноситься консультування щодо необхідності запровадження наглядових заходів чи заходів безпеки, а також розгляд звітів Комісії про результати розслідувань [9, с. 104].

Процедура розслідування запроваджується по результатах інформаційно-консультативної процедури. Метою процедури розслідування є встановлення наявності серйозної шкоди товаровиробникам ЄС або її загрози. Під час проведення розслідування до уваги беруться різні чинники тенденцій імпорту та виробництва: обсяг, ціна та рейтинг зростання імпорту, різні економічні показники виробників країн походження імпортованих товарів та виробників Співтовариства (обсяг випуску товарів, обсяг продаж, потужності, акції, ціни, прибутки тощо), а також інші чинники. Розслідування може тривати до 9 місяців (з подовженням до 2 місяців), протягом яких має бути прийняте рішення про запровадження наглядових заходів чи захисних заходів або про припинення розслідування. Якщо протягом 9 місяців немає підстав прийняти таке рішення, розслідування має бути протягом місяця припинено [9, с. 105].

Наглядові заходи запроваджуються рішенням Комісії у разі загрози того, що імпорт може зашкодити виробникам Співтовариства або якщо того «потребують інтереси Співтовариства». Наглядові заходи можуть запроваджуватися ще в період процедури розслідування.

В якості захисних заходів Комісія застосовує:

- а) обмеження строку дії наглядового документа на товар;
- б) введення імпортного дозволу для випуску товару у вільний обіг.

Стосовно заходів проти торговельних бар'єрів необхідно зазначити, що заходи проти іноземних торговельних бар'єрів, тобто бар'єрів, створених третіми країнами, охоплюють не тільки товари, а й послуги та забезпечують реалізацію прав ЄС у відповідності до міжнародних торговельних правил. Ці заходи передбачено у відповідь на торговельні бар'єри, що впливають на ринок ЄС, з метою усунення шкоди, яка ними спричиняється, або у відповідь на торговельні бар'єри, що впливають на ринок третьої країни, з метою усунення несприятливих торговельних наслідків, які з цього випливають (Регламент 3286/94) [4, с. 136].

Під торговельними бар'єрами розуміється будь-яка торговельна практика, яку прийнято або яка має місце у третій країні та відносно якої міжнародними правилами торгівлі встановлено «право діяти», тобто торговельна практика, яка є з точки зору міжнародних норм неприпустимою або такою, що дає право заінтересованій стороні на усунення її дії, але не вважається неприпустимою у тій чи іншій країні. Шкодою вважається будь-яка матеріальна шкода галузі виробництва Співтовариства, яку завдає або загрожує завдати торговельний бар'єр щодо будь-якого товару чи послуги на ринку Співтовариства. Несприятливими торговельними наслідками вважаються ті, до яких торговельні бар'єри призводять чи загрожують

призвести підприємства Співтовариства щодо товарів або послуг на ринку будь-якої третьої країни і які мають матеріальний вплив на економіку Співтовариства або будь-якого регіону Співтовариства чи сектору економічної діяльності.

Висновок. Враховуючи вищевикладене, можна дійти наступного висновку.

Експорт та імпорт сільськогосподарської продукції в країнах ЄС є одним із найпоширеніших питань в ЄС. Для здійснення міжнародної торгівлі необхідно дотримуватися правил, які регулюються регламентами ЄС, угодами СОТ та іншою нормативно-правовою базою.

Не менш важливими в питанні імпорту є заходи тарифного та нетарифного регулювання імпорту сільськогосподарської продукції.

Тарифне регулювання імпорту висвітлюється через принципи митного союзу між державами-членами ЄС, а нетарифне регулювання – в захисних заходах, які мають свою класифікацію і спеціальне цільове значення.

Основними в цих захисних заходах виділяють:

1. Антидемпінгові заходи.
2. Антисубсидійні заходи.
3. Заходи проти імпорту, що завдає шкоди, та «зростаючого» імпорту.
4. Заходи проти іноземних торговельних бар'єрів.

Отже, міжнародна торгівля – це сфера міжнародних товарних відносин, а також специфічна форма обміну продуктами праці (товарами і послугами) різних країн, яку утворюють два зустрічних потоки товарів і послуг: експорт та імпорт.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Казимирик Р.Р. Експортно-імпорتنний потенціал України: пріоритети та митні аспекти / Р.Р. Казимирик. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 334 с.
2. Регламент від 19 жовтня 2009 року №1061/2009 «Про загальні правила для експорту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_45882.
3. Павленко І.І. Міжнародна торгівля та інвестиції / І.І. Павленко. – К. : Істина, 2012. – 283 с.
4. Право Європейського Союзу : [навчальний посібник] / за ред. Р.А. Петрова. – 5-те видання, змінене і доповнене. – К. : Істина, 2013. – 384 с.
5. Генеральна угода з тарифів та торгівлі (ГАТТ 1947) від 30.10.1947 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_264.
6. Угода СОТ про субсидії і компенсаційні заходи від 15.04.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_015.
7. Аракелян М.Р. Право Європейського Союзу / М.Р. Аракелян. – Одеса, 2011. – 413 с.
8. Правове регулювання сфери захисту прав споживачів у Європейському Союзі та в Україні (комплексне порівняльно-правове дослідження) / за заг. ред. І.А. Грицяка. – К. : АТІКА-Н, 2005. – 656 с.
9. Микієвич М.М. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами : [монографія] / М.М. Микієвич. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 200 с.